

ПОШИРЕННЯ ЄВРОПЕЙСЬКОГО ДОСВІДУ СТВОРЕННЯ ІНКЛЮЗИВНОГО СПОРТИВНОГО СЕРЕДОВИЩА В УКРАЇНІ

Скрипка І. М.

ВСТУП

У сучасному суспільстві, що характеризується демографічними змінами та зростанням частки літнього населення, питання фізичної активності та спорту для людей похилого віку набуває особливої значущості. Як зазначено у дослідженні **Stone, Dionigi & Baker 2018**, участь у спортивних заходах сприяє не лише фізичному здоров'ю, а й соціальній інтеграції літніх людей, допомагаючи їм зберігати активний спосіб життя та покращувати якість життя. Спорт займає перше місце в боротьбі зі стигмою та упередженням серед молоді. У країнах Європейського Союзу є багаторічний досвід залучення до спорту та фізичної активності як окремих людей, так і ширшої спільноти в цілому, що приносить низку переваг. Для окремих осіб спорт може сприяти фізичному та психічному благополуччю, а також покращенню самопочуття та здібностей. Для спільнот все більше визнається, що спортивна діяльність є важливою для створення соціальних змін і внеску в досягнення ширших цілей розвитку.

Протягом багатьох років європейські країни розвивали доступне та інклюзивне спортивне середовище для людей з різних верств населення, які відрізняються за віком, статтю, класом, етнічною приналежністю, інвалідністю та вірою. Створення такого середовища передбачає різні стратегії їх виховання та тренування в спортивних клубах (і центрах), а саме: зміна стилю викладання/навчання; переглянути правила (спрощені чи змінені); звернути увагу на обладнання; місце подій (середовище). Відповідно, на пленарному засіданні 30 листопада члени Європейського комітету регіонів відстоювали важливу роль місцевих і регіональних органів влади у розвитку моделі інклюзивного спорту, яка відкрита для всіх, бореться з соціальною нерівністю та буде більш згуртованою Європу. Значну роль у популяризації фізичної активності відіграють міжнародні ініціативи, такі як Erasmus+ Sport та European Week of Sport, які сприяють залученню населення до спорту та підтримують розвиток спортивної інфраструктури. Досвід європейських країн у цьому напрямі може бути

корисним для України, де рівень фізичної активності серед дорослого населення залишається недостатнім (Lion et al., 2019¹).

В Україні на законодавчому рівні також постійно вносяться корективи щодо забезпечення інклюзивності освіти та створення інклюзивного середовища в громадах, що відповідає вимогам Європейського Союзу. Це актуально, оскільки через наслідки повномасштабної війни кількість людей, які класифікуються як недостатньо представлені групи, наприклад, які мають додаткові бар'єри в доступі до справедливої освіти та спорту в Україні, зростає щороку.

З огляду на інтеграцію України до ЄС доцільно вивчити досвід та ініціативи ЄС щодо створення спортивного інклюзивного середовища та впровадження його в освітню практику студентів вищих навчальних закладів. Так само, як інклюзія в спорті створює основу для прийняття різноманітності людської спільноти, забезпечення їх рівності, що сприяє реалізації провідної ідеї інклюзії: від інтеграції в навчальному (спортивному) закладі до інтеграції в суспільстві. Вивчення ініціатив ЄС щодо подолання дискримінації та сприяння соціальній інтеграції через залучення таких людей до спорту сприятиме формуванню у сучасного суспільства знань про політику ЄС у цьому напрямку. Таким чином, дослідження ролі спорту у підтримці фізичної активності серед дорослого населення є актуальним як у науковому, так і у практичному аспекті. Впровадження міжнародного досвіду та адаптація успішних програм можуть сприяти покращенню здоров'я населення та соціальній інтеграції людей похилого віку.

1. Інклюзія у спорті: визначення, моделі та міжнародні ініціативи

Інклюзивне середовище є важливим аспектом соціальної політики, і багато країн Європи вже мають успішні моделі та стратегії, які можуть бути корисними для України. Зокрема, в Україні вже реалізуються проекти, спрямовані на розвиток політики доступності та інклюзії, такі як проект "Безбар'єрна грамотність", який підтримується Радою Європи. Також є дослідження, що аналізують світовий та європейський досвід реалізації моделей інклюзивного розвитку. У дослідженнях терміни такі, як "інклюзія" та "інклюзивний спорт" мають не однозначну і суттєву різницю. Тому перед тим, як аналізувати міжнародні проекти, які сприяють розвитку інклюзивного спорту та вивчати стратегії для залучення більшої кількості учасників до інклюзивного спорту надамо визначення основним поняттям з цієї

¹ Lion A., Vuillemin A., Thornton JS., Theisen D., Stranges S., Ward M. Physical activity promotion in primary care: a Utopian quest? *Health Promot Int.* 2019 Aug 1;34(4):877-886. doi: 10.1093/heapro/day038.

теми. Інклюзія (від англ. *Inclusio* – включення, залучення) – це процес збільшення ступеня участі всіх громадян у соціумі, незалежно від їх фізичних, ментальних чи інших особливостей. Інклюзія передбачає створення умов, за яких кожна людина може рівноправно брати участь у суспільному житті, включаючи освіту, роботу, культуру та спорт. Інклюзивний спорт – це підхід до спортивної діяльності, який забезпечує рівні можливості для участі всіх людей, незалежно від їх фізичних, ментальних чи інших особливостей. Інклюзивний спорт сприяє соціальній інтеграції, підвищенню самоповаги та якості життя людей з інвалідністю.

Одним із важливих інструментів розвитку інклюзивного спорту є міжнародні ініціативи, такі як «**Erasmus+ Sport**»². Програма Erasmus+ Sport фінансує спільні партнерства для розвитку спорту, місцеві ініціативи, що сприяють залученню громадян до спорту, а також дослідження й обмін досвідом у спортивній сфері. Вона має значний вплив на місцеві громади, сприяючи їхньому розвитку та зміцненню соціальних зв'язків. Зокрема, програма підтримує ініціативи, які заохочують громадян до активного способу життя, покращуючи їхнє фізичне та психічне здоров'я. Завдяки організації спортивних заходів вона сприяє інтеграції соціальних груп, включаючи людей з обмеженими можливостями та мігрантів. Фінансування також допомагає розвивати інфраструктуру, створюючи або вдосконалюючи спортивні об'єкти, які стають осередками активності громад. Крім того, Erasmus+ Sport підтримує освітні програми та обмін досвідом між країнами, що сприяє професійному розвитку тренерів і організаторів.

Програма допомагає формувати згуртовані, здорові та активні громади, з особливим акцентом на інтеграцію та інклюзію засобами спорту. В рамках проектів організуються спортивні події для людей з обмеженими можливостями, наприклад, адаптивний баскетбол на візках або плавання для осіб з інвалідністю. Спортивні клуби також використовують спорт як інструмент інтеграції мігрантів у громади, наприклад, через футбольні турніри або тренувальні табори, які створюють дружнє середовище для взаємодії. Деякі проекти включають навчальні програми для тренерів і організаторів, що дозволяє їм ефективніше працювати з різними соціальними групами, сприяючи інклюзії. Крім того, міжнародні обміни учасників під час спільних спортивних заходів забезпечують культурний обмін і взаєморозуміння.

² National Erasmus+ Office in Ukraine – Режим доступу: <https://erasmusplus.org.ua/news/yevropejska-model-sportu-yak-sport-formuye-yevropejski-czinnosti-ta-suspilstvo-10-11-04-2025-r-m-krakov/>

За даними науковців Shevchuk O, Lorenzetti S, Kohut I, Marynych V, Mytko A, які здійснюють дослідження у сфері інклюзивного спорту було визначено, що незважаючи на визнання міжнародними організаціями важливості залучення до спорту, проблема інклюзії у спорті залишається актуальною. Наприклад в Україні досі існують перешкоди, які заважають певним особам і групам брати участь у спорті, такі як дискримінація, відсутність доступності та обмежені ресурси³ З великими труднощами для участі у спортивних заходах або долучення до змагань зіштовхуються люди з обмеженими можливостями, а також маргіналізовані спільноти.

В буклеті SALTO вказано, що: «в рамках програми «Еразмус+: Молодь у дії» в центрі уваги інклюзії є молоді люди з меншими можливостями, які перебувають у невідгідному становищі порівняно зі своїми однолітками, оскільки стикаються з одним або кількома факторами виключення та перешкодами»⁴. Тоді як, власне програма Erasmus+ підтримала кілька проєктів в Україні, спрямованих на інклюзію через спорт, таких, як:

1. **"Inclusion Through Sport"**: Цей проєкт був спрямований на залучення людей з обмеженими можливостями до активного способу життя через адаптивні спортивні заходи, такі як баскетбол на візках та інші види спорту.

2. **"Youth for Inclusion"**: Ініціатива, яка об'єднала молодь з різних соціальних груп, включаючи мігрантів, через спільні спортивні табори та тренінги.

3. **"Sport Without Borders"**: Проєкт, який сприяв інтеграції мігрантів у місцеві громади через організацію футбольних турнірів та інших спортивних заходів.

2. Інноваційні спортивні ініціативи для соціальної інтеграції дітей

В умовах воєнних дій і наслідків пандемії коронавірусу, діти в Україні опинилися в особливо вразливому становищі. Їх права, гарантовані Конвенцією ООН про права дитини, часто порушуються, що має значний вплив на їхнє фізичне, психологічне та емоційне здоров'я. Однак саме в цей складний час українські ініціативи, як-от проєкти від програми Erasmus+ а також B-RIGHT, демонструють інноваційний підхід до захисту прав дитини через освіту та спорт. **Інноваційний підхід: проєкт B-RIGHT розглядає та вивчає ключові причин порушень прав дітей і через спортивні заходи намагається**

³ Shevchuk O., Lorenzetti S., Kohut I., Marynych V., Mytko A. Leaving no one behind: a bibliometric review of inclusion in sports. *Sport Science Spectrum*. 2024, P. 27-40

⁴ Буклет SALTO Ресурсного центру SALTO Inclusion & Diversity Resource Center, 2022, С. 23

підвищити обізнаність дітей щодо власних прав. Багато дітей навіть не розуміють, коли їх права порушуються, що ускладнює захист цих прав. За даними українського психолога Ірини Яковенко (2023), зазначено, що під час воєнних дій діти частіше стикаються з емоційним вигоранням та травматичним стресом, а дискримінація лише посилює ці наслідки. Тоді, як В. Г. Панок, С. Д. Максименко, М. М. Слюсаревський та ін. наголошують, що саме у воєнний період у дітей може супроводжуватися значним емоційним навантаженням та високим ризиком емоційного вигорання для батьків. Збереження ментального здоров'я дітей є пріоритетним завданням освітнього середовища в сучасних кризових умовах, а отже, потрібні відповідні заходи для формування цього складника освітнього середовища. Так, як переживання негативних подій і обставин життя активізує всі наявні ресурси кожної окремої особистості та суспільства загалом. Сормувати життєстійкість, спротив важким життєвим обставинам та зміцнити ментальне здоров'я особистості, досягти стійкості духу, впевненості в майбутньому можна за допомогою різноманітних спортивних заходів та проєктів у сфері спорту, а також міжнародних гуманітарних місій та організацій, які спрямовані на збереження та відновлення психологічного благополуччя населення України⁵.

Прикладом цього є Благодійний фонд Катерини Білоруської, що започаткував унікальний підхід до виховання обізнаності через проєкт B-RIGHT. Даний проєкт об'єднує дві важливі складові – спортивні вправи та освіту про права дітей. Використання баскетбольних тренувань як інструменту для навчання – це новаторський спосіб інтеграції теоретичних знань у практичні дії. Спорт не лише сприяє фізичному здоров'ю, а й зміцнює навички командної роботи, лідерства та взаємної підтримки. Цей проєкт допомагає дітям навчитися взаємодіяти один з одним, одночасно отримуючи знання про власні права. Як зазначає український дослідник М. Сосюра, такі інтегративні методи можуть стати ключем до відновлення довіри та впевненості у власних силах у дітей, які пережили стресові ситуації. Проєкт передбачає активну участь вчителів фізичної культури, тренерів та амбасадорів, які виступають провідниками цих знань для дітей. Це також створює можливості для підвищення кваліфікації педагогів, допомагаючи їм краще розуміти потреби дітей в умовах криз.

Проєкт B-RIGHT є прекрасним прикладом того, як інновації можуть стати мостом між теоретичними знаннями та їх практичною реалізацією. Повага до прав дитини є основою справедливого

⁵ Захист і підтримка ментального здоров'я українців в умовах воєнного стану: виклики і відповіді : монографія. НАІПН України; за заг. ред. В. Г. Кременя; [В. [Електронне видання]. Київ, 2024. С. 10

суспільства, і такі ініціативи, безумовно, сприяють цьому. У часи війни подібні проекти відіграють не лише освітню, але й терапевтичну роль. Наука і освітні інновації – це потужний інструмент для протидії викликам, що постають перед українськими дітьми. Разом із зусиллями педагогів, науковців та громадських ініціатив ми можемо створити умови, в яких діти будуть відчувати себе не лише захищеними, а й повноправними членами суспільства.

Програма "Так, я можу!" від Фонду Катерини Білоруської є комплексною ініціативою, спрямованою на підтримку дітей з інвалідністю та особливостями ментального розвитку через спорт. Основна мета програми – змінити ставлення суспільства до людей з інвалідністю, забезпечити доступ до інклюзивних тренувань і допомогти дітям розкрити свій потенціал.

Проект "Sport Without Borders" є міжнародною ініціативою, спрямованою на інтеграцію та інклюзію через спорт. Він реалізується в різних країнах, включаючи Україну, за підтримки програми Erasmus+. Основною метою проекту є сприяння соціальній згуртованості через залучення людей з різних соціальних груп, таких як мігранти, молодь і люди з обмеженими можливостями, до активної участі у спортивних заходах. Проект реалізується у співпраці з місцевими спортивними клубами, громадськими організаціями та міжнародними партнерами. Заходи зазвичай проводяться як у великих містах, наприклад, Києві, Львові чи Харкові, так і в менших громадах. Програма триває кілька років, забезпечуючи регулярні події, такі як футбольні турніри, тренувальні табори та освітні семінари, що підтримують її головну місію – створення інклюзивного середовища через спорт.

Проект B-RIGHT є прекрасним прикладом того, як інновації можуть стати мостом між теоретичними знаннями та їх практичною реалізацією. Завдяки таким ініціативам діти здобувають не лише освіту, але й психологічну підтримку в умовах складних соціальних обставин. Однак Україна – не єдина країна, яка вбачає в спорті потужний інструмент для інтеграції та інклюзії. Досвід країн Європейського Союзу демонструє, як подібні підходи можуть масштабуватися до загальноєвропейського рівня, забезпечуючи всебічний розвиток різних соціальних груп.

Україна, як і країни ЄС, крокує в напрямку створення інклюзивного спортивного середовища, використовуючи локальні ініціативи для вирішення глобальних питань, а також ініціативи країн ЄС та скандинавських країн. Дослідження Шевчук О., Когут І., Маринич В., 2023 вказують на підтримку та існування належної практики у Швеції та Великій Британії, де дані для про різні рівні активної поведінки з

різними типами інвалідності збираються на національному рівні⁶. Так, наприклад Міністерство охорони здоров'я та соціального забезпечення Швеції проаналізувавши низьку досліджень вказує, що особи з обмеженими можливостями часто ведуть менш активний спосіб життя, що негативно позначається на їхньому загальному стані здоров'я і скорочує тривалість життя⁷. За даними в країні лише дев'ять відсотків осіб з інтелектуальною недостатністю заявляють про регулярну фізичну активність у рекомендованому обсязі. Тому, Швеція на сьогодні інтегрує адаптивний спорт у шкільну програму для покращення рівня рухової активності дітей з особливостями у фізичному та психічному здоров'ї, що може слугувати прикладом для подальшого розвитку інклюзії у спорті в Україні.

Зокрема, в останні роки Європа активно працює над вирішенням питань рухової активності серед дітей це стосується не лише здорових дітей, а й дітей, які мають проблеми зі здоров'ям. Моніторингова діяльність з інклюзивності у спорті проведена українськими дослідниками В. Маринич, І. Когут, (2023) встановила, що на рівні ЄС реалізуються Європейський тиждень спорту, Спортивний форум ЄС, BeInclusive EU Sport Awards, ініціатива Healthy Life style 4 All. Підтримка спорту на регіональному та місцевому рівнях в ЄС відбувається через програму Еразмус + – програма Європейського Союзу у сфері освіти, професійної підготовки, молоді та спорту⁸.

Актуальність питання інклюзивності у спорті підтверджується дослідженням Anna Turska-Kmieć, Daniel Neunhaeuserer, Artur Mazur та ін. (2023), а саме: забезпечення адекватного рівня фізичної активності для всіх дітей⁹. Дослідження Emmonds S, Weaving D, Lara-Bercial S та ін. (2020) вказують, що в підлітковому віці заняття руховою активністю та спортом знижуються, так наприклад що стосується здорових дітей ситуація за результатами досліджень наступна: «результати показали, що як для хлопців, так і для дівчат, рівень участі зріс від U8 до U14 для більшості видів спорту, а потім знизився рівень участі в підлітковому віці»¹⁰. Однак кількість осіб з обмеженими можливостями, які

⁶ Шевчук О., Когут І., Маринич В. Моніторингова діяльність з інклюзивності у спорті Європейського Союзу та України. Теорія і методика фізичного виховання і спорту. 2023. № 1. С. 75–83.

⁷ Riktlinjer för fysisk aktivitet och stillasittande. Folkhälsomyndigheten, 2021.

⁸ Маринич В., Когут І. Моніторингова діяльність з інклюзивності у спорті Європейського Союзу та України. Теорія і методика фізичного виховання і спорту. 2023. № 4. С. 78–83

⁹ Turska-Kmieć A, Neunhaeuserer D, Mazur A, Dembiński Ł, Del Torso S, and other. Sport activities for children and adolescents: the Position of the European Academy of Paediatrics and the European Confederation of Primary Care Paediatricians 2023-Part 1.

¹⁰ Emmonds S, Weaving D, Lara-Bercial S, Till K. Youth sport participation trends in Europe. Leeds, UK: ICOACHKIDS; (2021). p. 26.

займаються організованими видами спорту, все також невелика. Тому для збільшення кількості учасників була запроваджена та привертає увагу Щорічна премія BeInclusive EU Sport Awards, започаткована Європейською Комісією, відіграє ключову роль у популяризації спортивної інклюзії та підтримці проєктів, що сприяють соціальній інтеграції через фізичну активність. Ця нагорода відзначає організації, які використовують спорт як інструмент боротьби з соціальними бар'єрами, а також створюють можливості для рівного доступу до спортивних заходів. Європейський Союз надає великого значення соціальній рівності у спорті, що підкреслюється підтримкою таких ініціатив у межах політики соціальної згуртованості та рівності.

BeInclusive EU Sport Awards щорічно відзначає найкращі спортивні проєкти, які демонструють високу ефективність у залученні представників різних соціальних груп до спортивної активності. Основними категоріями нагородження є Breaking Barriers, що спрямована на подолання соціальних та фізичних бар'єрів у спорті, Be Equal, яка підтримує ініціативи з гендерної рівності у спортивному середовищі, та Sport for Peace, що допомагає поширенню ідей миру через спорт. У межах конкурсу Європейська Комісія обирає переможців, що стають прикладами найкращих практик соціальної інклюзії.

Процес відбору кандидатів на премію є ретельно структурованим: Європейська Комісія приймає заявки від організацій, які працюють у сфері спортивної інклюзії, після чого спеціалізоване журі оцінює їх за критеріями ефективності, соціального впливу та інноваційності. Переможці отримують визнання на міжнародному рівні, що сприяє розширенню їхніх програм та впровадженню подібних ініціатив у різних країнах Європи. Особливу увагу приділяють проєктам, які забезпечують рівний доступ до фізичної активності для осіб з інвалідністю, етнічних меншин та інших соціально вразливих груп.

Хоча в Україні ще недостатньо досліджень, що аналізують вплив BeInclusive EU Sport Awards, її принципи можуть бути адаптовані до національного спортивного середовища. У країні поступово розвивається інклюзивний спорт, і участь українських організацій у цій премії може сприяти їхньому міжнародному визнанню та отриманню фінансової підтримки для реалізації нових програм. За даними Європейської комісії з питань спорту, переможці BeInclusive EU Sport Awards демонструють високий рівень ефективності у впровадженні інклюзивних заходів, що може слугувати корисним досвідом для розвитку українських спортивних програм.

Отже, BeInclusive EU Sport Awards є не лише способом підтримки соціальної рівності у спорті, а й платформою для поширення

найкращих практик у сфері спортивної інклюзії. Враховуючи світовий досвід, Україна має можливість інтегрувати ключові принципи цієї премії у власні спортивні програми, що сприятиме розширенню доступу до фізичної активності для всіх громадян. Подальша адаптація європейських підходів допоможе вдосконалити національну політику у сфері спортивної інклюзії та створити сучасне безбар'єрне спортивне середовище¹¹.

3. Інклюзивний спорт у Європейському Союзі: досвід, організації та освітні програми

Аналіз досвіду країн Європейського Союзу щодо створення інклюзивного спортивного середовища вражає. Так Німеччина, для збільшення кількості залучених дітей та дорослих з обмеженими можливостями активно впроваджує спеціальні тренувальні програми, які також спрямовані і на інтеграцію дітей з фізичними та психічними особливостями.

Спорт у Німеччині розглядається як важливий інструмент для соціальної інтеграції. Він створює можливості для участі разом як для людей із фізичними чи інтелектуальними особливостями, так і для тих, хто їх не має. Проте залишаються певні бар'єри, як-от архітектурні перешкоди (сходи в спортивних клубах) або складна мова текстів, що стримують активне залучення людей з обмеженими можливостями. Для подолання цих труднощів спортивні клуби та громадські організації поступово вдосконалюють свою діяльність. **Lebenshilfe**, організація підтримки людей з обмеженими можливостями, відіграє ключову роль у забезпеченні доступу до спорту. Вони пропонують різні спортивні заходи, такі як заняття у клубі «SCL – Sportclub der Lebenshilfe Berlin» або біговому клубі «Lebenshilfe – Wir bewegt uns!» у місті Дельменгорст. Учасники можуть вирішувати, як саме вони бажають займатися спортом: через неконкурентну гру, змагання або фізичну активність з метою сенсорних вражень.

Німецька асоціація спорту інвалідів (DBS) є центральною організацією для спортивних заходів для людей з обмеженими можливостями. DBS активно підтримує розвиток паралімпійських видів спорту, таких як сліпий футбол, баскетбол на візках, волейбол сидячи, пара-бадмінтон, та пара-дзюдо. Крім цього, паралімпійські ігри стають важливим майданчиком для популяризації інклюзивності. Спеціальна Олімпіада Німеччини (SOD) є важливою ініціативою для залучення людей із інтелектуальними порушеннями до занять спортом. **Special Olympics Unified Sports®** – це програма, що сприяє спільним

¹¹ Ел. джерело. BeInclusive Спортивні нагороди ЄС #BeInclusive EU Sport Awards – Спорт

заняттям спортом для людей із розумовими вадами та їх здорових однолітків, забезпечуючи інтеграцію у спортивних командах. Інклюзія у спорті є важливим і постійним процесом, який об'єднує різні соціальні групи. У Німеччині існує понад 250 тисяч спортивних клубів, багато з яких мають спеціальні секції для людей з інвалідністю. Deutscher Behindertensportverband (DBS) координує діяльність таких клубів та організовує змагання для спортсменів з особливими потребами. Важливим аспектом розвитку інклюзивного спорту є підготовка тренерів. У Німеччині діють сертифікаційні курси для фахівців, які працюють з людьми з особливими потребами. Наприклад, Deutscher Olympischer Sportbund (DOSB) пропонує навчальні програми з адаптивного спорту. Членські клуби BVS Bayern щодня демонструють, що інтеграція людей із особливими потребами у спорт можлива. Використовуючи практичні рекомендації, Німеччина забезпечує рівноправну участь та підтримує розвиток інклюзивних спортивних ініціатив¹².

Deutscher Behindertensportverband (DBS) є провідною організацією у Німеччині, яка займається розвитком спорту для людей з інвалідністю. Вона координує діяльність спортивних клубів, організовує змагання та ініціює освітні програми для тренерів, що працюють із спортсменами з особливими потребами. Завдяки підтримці уряду та Європейського Союзу DBS має можливість впроваджувати комплексні програми інтеграції та підвищення доступності спортивних заходів для всіх категорій населення. Ця організація виконує наступні завдання: **Організація спортивних заходів** – федерація організовує чемпіонати, кубкові турніри та регіональні змагання для людей з інвалідністю. Одним із ключових заходів є **Німецькі паралімпійські ігри**, що проходять у різних містах країни; **Модернізація спортивної інфраструктури** – впроваджуються адаптивні тренувальні майданчики, спеціалізовані спортивні споруди та безбар'єрні спортивні комплекси, що дозволяють спортсменам із фізичними обмеженнями брати участь у тренуваннях та змаганнях; **Співпраця з міжнародними організаціями** – DBS активно бере участь у європейських ініціативах, таких як **Erasmus+ Sport**, що підтримує партнерські проекти між спортивними організаціями з різних країн для впровадження інклюзивних практик; **Підтримка локальних клубів та спортивних шкіл** – федерація надає фінансову та методичну допомогу спортивним клубам, що працюють з людьми з особливими потребами, сприяючи їх соціальній інтеграції через фізичну активність.

¹² Deutscher Olympischer Sportbund (DOSB) – Режим доступу: <https://www.dosb.de/>

Освітні програми та сертифікація тренерів – DBS пропонує курси для тренерів, які працюють із особами з інвалідністю. Навчання включає адаптивні методики тренування, психологічну підтримку спортсменів та сучасні технології у реабілітації через спорт. **Deutscher Behindertensportverband (DBS)**, який відіграє центральну роль у підготовці тренерів, здатних ефективно працювати зі спортсменами з інвалідністю. Професіоналізація цього напрямку є ключовою складовою стратегії створення доступного спортивного середовища та сприяє соціальній інтеграції осіб з особливими потребами. **Основні напрями освітніх програм DBS**

1. Базова сертифікація тренерів Базові курси для тренерів, що працюють з людьми з інвалідністю, включають теоретичні та практичні аспекти адаптивного спорту. Учасники отримують знання щодо методології тренування, підходів до фізичної реабілітації та психологічної підтримки спортсменів¹³. Після завершення навчання вони отримують сертифікати, що підтверджують їхню компетентність у сфері інклюзивного спорту.

2. Поглиблені курси для тренерів Для тренерів, які працюють у паралімпійських видах спорту, DBS пропонує спеціалізовані курси, що охоплюють сучасні тренувальні методики та реабілітаційні технології. Дослідження показують, що використання інноваційних підходів, таких як біомеханічний аналіз рухів, значно покращує результати спортсменів з інвалідністю¹⁴.

3. Міжнародні освітні ініціативи DBS активно співпрацює з міжнародними організаціями, зокрема у рамках **Erasmus+ Sport**, що фінансує стажування тренерів у провідних спортивних центрах Європи (European Commission, 2023). Це дозволяє фахівцям обмінюватися досвідом та запроваджувати нові методики у сфері адаптивного спорту.

Сертифікаційні програми DBS спрямовані на забезпечення високого рівня підготовки фахівців, що працюють з людьми з інвалідністю. Тренери проходять комплексне навчання, після якого вони мають право працювати у спортивних клубах, реабілітаційних центрах та національних збірних (Lion et al., 2019). Високий рівень кваліфікації тренерів сприяє розвитку інклюзивного спорту, забезпечуючи спортсменам безпечні та ефективні тренувальні умови. Наукові дослідження підтверджують важливість якісної підготовки тренерів у

¹³ Muellmann S., Forberger S., Möllers T., Bröring E., Zeeb H., Pischke CR. Effectiveness of eHealth interventions for the promotion of physical activity in older adults: A systematic review. *Prev Med.* 2018 Mar;108:93-110.

¹⁴ Stone, R.C., Dionigi, R.A., Baker, J. The Role of Sport in Promoting Physical Activity Among Older People. *The Palgrave Handbook of Ageing and Physical Activity Promotion*. Palgrave Macmillan, Cham. 2018. 675 pp.

забезпеченні ефективності інклюзивного спорту (Muellmann et al., 2018).

Рух за інклюзію супроводжується руйнуванням бар'єрів – як фізичних, так і соціальних. Організації, такі як Kompetenzzentrum Inklusionssport Bayern, допомагають у впровадженні нових підходів та надають практичну підтримку для спортивних клубів. У фокусі залишається не лише теоретична підготовка, але й реальна практика, яка забезпечує ефективні рішення для інтеграції. Досвід Німеччини показує, що інклюзія у спорті сприяє взаємному навчальному процесу, підвищенню толерантності та створенню середовища, яке покращує якість життя кожного учасника. Ці ініціативи – яскравий приклад того, як спорт може бути інструментом соціальної згуртованості та розвитку.

Спорт у Польщі відіграє важливу роль у формуванні соціальної згуртованості та інтеграції різних груп населення. Завдяки державним програмам, міжнародному співробітництву та активній участі місцевих громад, фізична активність стає доступною для людей з різними соціальними, економічними та фізичними можливостями. Однією з ключових ініціатив є «Sport dla Wszystkich», що реалізується Міністерством спорту та туризму Польщі. У 2024 році ця програма отримала фінансування в розмірі 100 мільйонів злотих для розвитку спортивної інфраструктури, організації заходів та популяризації здорового способу життя серед дорослого населення.

Дослідження, проведені польськими науковцями, підтверджують ефективність державних програм із залучення населення до спорту. За даними, опублікованими у виданні «Sport i Społeczeństwo», рівень фізичної активності серед польських громадян значно зростає завдяки підтримці локальних спортивних заходів та доступності спеціалізованих програм для людей з інвалідністю. У багатьох дослідженнях наголошується, що доступність спортивної інфраструктури та підвищення рівня фізичної активності мають прямий вплив на здоров'я населення. Так Mirona Ogryzko-Wiewiórowska, 2017 вказує, що існує велика проблема бар'єрів, з якими стикаються люди з інвалідністю у повсякденному житті¹⁵. Вони можуть бути фізичними (архітектурні, технічні), інформаційними, комунікаційними та соціальними. Важливим аспектом є негативні соціальні стереотипи, які можуть спричиняти дискримінацію в освіті, працевлаштуванні та повсякденному житті. Ключовим рішенням для подолання цих бар'єрів є інтеграція – створення умов для рівноправної участі осіб з інвалідністю у всіх сферах життя. Процес включає три рівні:

¹⁵ Mirona Ogryzko-Wiewiórowska Państwowo: Człowiek niepełnosprawny w życiu społecznym. *Nowe formy wsparcia rozwoju osoby niepełnosprawnej. pod redakcją Marty Komorskiej i Ewy Miszczak.* Lublin, 2017. p. 8

– Психологічна інтеграція – гармонізація внутрішнього стану людини після травми чи втрати фізичних можливостей.

– Соціальна інтеграція – активне залучення людини до суспільства та формування відкритого середовища.

– Інтеграція послуг – адаптація соціальної інфраструктури, освіти, працевлаштування та дозвілля до потреб людей з інвалідністю.

Польща активно працює над створенням інклюзивного середовища через програми соціальної підтримки і також активно бере участь у міжнародних спортивних ініціативах, таких як Erasmus+ Sport, що підтримує проекти, спрямовані на розвиток інклюзивного спорту та соціальної інтеграції. Крім того, польські організації залучені до ініціативи «European Week of Sport», яка щорічно пропагує значення фізичної активності для здоров'я та добробуту громадян. За даними Європейського центру з профілактики та контролю захворювань (ECDC, 2019), країни, що реалізують подібні програми, демонструють нижчий рівень серцево-судинних захворювань та інших хронічних хвороб серед населення.

Важливу роль у розвитку спортивної культури відіграють польські університети, зокрема Академія фізичного виховання у Варшаві, яка проводить дослідження ефективності спортивних програм та розробляє методики для підвищення рівня активності серед дорослого населення¹⁶. У статті В. Осіпова та Є. Карабанова розглядається питання необхідності удосконалення освітніх програм у сфері фізичної культури та інтеграції передових європейських практик у систему професійної підготовки тренерів. З огляду на позитивний вплив спорту на здоров'я та соціальну інтеграцію, досвід Польщі може бути корисним для України¹⁷. Однією з ключових проблем в Україні є недостатня доступність спортивної інфраструктури. Використання польських підходів, зокрема розширення грантового фінансування та міжнародної співпраці, може сприяти підвищенню рівня фізичної активності серед українців та зменшенню ризику розвитку хронічних захворювань.

Таким чином, Польща демонструє успішну модель розвитку спортивної культури через державну підтримку, освітні ініціативи та міжнародне співробітництво. Україна може скористатися цим досвідом для вдосконалення власних програм із популяризації спорту серед

¹⁶ Міністерство спорту та туризму Польщі. Sport dla Wszystkich 2024. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://www.gov.pl/web/sport/ruszy1-nabor-wnioskow-do-programu-sport-dla-wszystkich-w-2024-roku>

¹⁷ Карабанов С., Осіпов В. Аналіз сучасних проблем та перспектив розвитку фізичної культури та спорту для дорослого населення в Україні та країнах Європи. *Scientific Journal "Physical culture and sport: scientific perspective"*, 2023. С. 92-97.

населення. Інтеграція сучасних методик, підвищення рівня фінансування та розширення доступу до спортивної інфраструктури стануть важливими кроками у формуванні здорового та активного суспільства.

4. Інклюзивний спорт у Великій Британії: досвід, організації та освітні програми

У Великій Британії активно впроваджуються ініціативи щодо створення інклюзивного спортивного середовища, спрямовані на залучення людей з обмеженими можливостями до фізичної активності. Програма "Inclusive Sport" забезпечує державну підтримку таких ініціатив шляхом фінансування спеціальних програм, що сприяють участі осіб з інвалідністю у спортивних заходах. Важливим аспектом є моніторинг та оцінка ефективності, що дозволяє аналізувати рівень залученості різних соціальних груп до спортивної діяльності та коригувати політику відповідно до їхніх потреб. У Великій Британії також функціонує значна кількість інклюзивних спортивних клубів, що спеціалізуються на адаптованих видах спорту, включаючи паралімпійські дисципліни, адаптивний футбол та баскетбол¹⁸. Особлива увага приділяється підготовці тренерів та спортивного персоналу, що сприяє формуванню компетентного середовища для роботи з людьми з різними фізичними можливостями¹⁹. Державна підтримка відіграє ключову роль у розвитку інклюзивного спорту, включаючи фінансування спортивних проєктів та забезпечення їхньої доступності²⁰. Одним з важливих елементів британського досвіду є функціонування інклюзивних клубів, таких як Disability Sports Coach, що надає можливості для занять футболом, баскетболом та легкою атлетикою які спеціалізується на адаптованому велоспорті для людей з фізичними обмеженнями. Special Olympics Great Britain, що підтримує осіб з інтелектуальними порушеннями, надаючи їм можливість брати участь у змаганнях, та Access Sport, який сприяє створенню інклюзивних спортивних клубів у громадах²¹. Функціонування таких клубів базується на принципах доступності, адаптації та підтримки, включаючи адаптоване обладнання для занять спортом, навчання тренерів, фінансування інклюзивних програм та партнерство з

¹⁸ Shields, N., Synnot, A. Inclusive sports clubs: Strategies for promoting participation among individuals with disabilities. *Journal of Adapted Physical Activity*, 2016, 34(2), 123–140.

¹⁹ Khanmoradi, S., et al. . Training coaches for inclusive sports: Best practices and challenges. *International Journal of Sports Science & Coaching*, 2021, 16(3), 289–305

²⁰ Wicker, P., Hallmann, K., Breuer, C.. Government funding and accessibility in inclusive sports programs. *European Sport Management Quarterly*, 2019, 19(4), 456–472

²¹ Bernard, P., et al. (2012). Access Sport: Community-based inclusive sports initiatives. *Community Sport Review*, 27(3), p. 219.

місцевими громадами. Це сприяє розширенню участі осіб з обмеженими можливостями у спортивній діяльності та їхній соціальній інтеграції, що узгоджується з принципами інклюзивної спортивної політики Європейського Союзу.

5. Перспективи розвитку інклюзивного спорту в Україні

Аналіз Українських перспектив у розвитку спортивного інклюзивного середовища, показав, що в цьому напрямку було зроблено значні кроки вперед у порівнянні з періодом до 2020 року. Так, у дослідженнях О. Шевчук, І. Когут, В. Маринич та інших науковців наголошується на важливості організаційних засад реалізації інклюзивності у спорті, з акцентом на економічних, фізичних, соціальних та психологічних детермінантах, що впливають на участь різних груп населення у спортивній діяльності²².

Впровадження інклюзивних практик у спорті сприяє соціальній інтеграції та подоланню дискримінації, що є ключовими аспектами політики Європейського Союзу. Зокрема, дослідження підкреслює важливість розуміння різноманітності, сприяння справедливості та забезпечення включеності як основних принципів інклюзивної спортивної політики. Це узгоджується з європейськими ініціативами, такими як програма Erasmus+, яка підтримує рівний доступ до спорту для всіх.

З огляду на європейський досвід, визначені детермінанти можуть бути враховані для розробки ефективних механізмів впровадження інклюзивності у спорті в Україні. Але слід зазначити, що згідно проведеному дослідженню Маринич В. Л., Когут І. О. згадки про інклюзивне середовище та навчання у Законі України «Про фізичну культуру і спорт» відсутні. Водночас у Стратегії розвитку фізичної культури і спорту на період до 2028 року передбачені нові підходи до занять фізичною культурою, включно з аспектами інклюзивності для осіб з інвалідністю. Проте, розуміння «інклюзивності» у цій стратегії здебільшого обмежується боротьбою з гендерними стереотипами, расизмом та дискримінацією осіб з інвалідністю, без врахування широкого спектру інклюзивних практик²³. Тому, основними напрямками над якими потрібно працювати вже сьогодні для впровадження інклюзивності у спорті в Україні є:

²² Шевчук О., Когут І., Маринич В. Організаційні засади реалізації інклюзивності у спорті. Теорія і методика фізичного виховання і спорту. 2023; 3: 86–95 DOI: 10.32652/tmfvs.2023.3.86-95.

²³ Маринич В. Л., Когут І. О. Інклюзивність у дискурсах освіти та фізичної культури і спорту: національний вимір. Спортивна медицина, фізична терапія та ерготерапія. 2022. № 1. С. 75–80.

– Розробка навчальних програм для тренерів та організаторів, що підвищує їхню компетентність у роботі з різними соціальними групами.

– Ухвалення політичних та регуляторних механізмів, які гарантують рівний доступ до спортивних заходів.

– Підтримка інфраструктури для створення безбар'єрного середовища.

Щодо запропонованих напрямків та їх реалізації, в Україні вже здійснюються конкретні кроки, спрямовані на розвиток інклюзивного спорту. Чинна нормативно-правова база передбачає низку політичних та регуляторних механізмів, які гарантують рівний доступ до спортивних заходів. Проте більшість з них сфокусовані на ліквідації бар'єрів у різних сферах суспільного життя, включаючи спорт, та забезпеченні рівних прав для всіх громадян. Водночас, розвиток інклюзивного спорту потребує не лише усунення перешкод, а й активного впровадження програм, які стимулюють участь людей з інвалідністю у спортивних заходах та сприяють їхній фізичній та соціальній реабілітації.

Аналізуючи останні ініціативи, можна стверджувати, що Україна, попри складну ситуацію в державі, демонструє позитивні зрушення у сфері інклюзивного спорту. Одним із важливих кроків у цьому напрямку стало проведення першого спеціалізованого тренінгу з адаптивного спорту для тренерів, що відбувся 27 березня 2025 року в Києві. Це навчання, організоване Програмою розвитку ООН (ПРООН) за фінансової підтримки Уряду Іспанії у співпраці з Міністерством молоді та спорту України та державною установою «Спорт для всіх», мало на меті покращити підготовку тренерів для роботи з людьми, які отримали травми внаслідок війни.

У заході взяли участь 26 тренерів із регіонів, що найбільше постраждали від бойових дій. Вони отримали поглиблені знання з методології інклюзивного тренування, етичної взаємодії з людьми з інвалідністю, а також ознайомилися з найкращими практиками реабілітації через спорт. Окрім теоретичних занять, учасники пройшли практичну підготовку, під час якої відпрацювали адаптивні спортивні вправи, відповідні до різних типів порушень.

Додатковим важливим аспектом стало передання спеціалізованого спортивного обладнання для місцевих клубів адаптивного спорту. Набори включали TRX-петлі, координаційні драбини для тренування швидкості, гімнастичні кільця, скакалки та фітнес-еспандери. Це обладнання сприятиме впровадженню якісних програм реабілітації на місцях, розширюючи можливості фізичної активності для осіб з інвалідністю

Тому, проведення даного тренінгу підкреслило критичну важливість координації між державою та міжнародними організаціями у сфері реабілітації та соціальної інтеграції. Фізична активність, адаптована до індивідуальних потреб, стала не лише механізмом фізичного відновлення, а й потужним засобом психологічної підтримки та соціальної інклюзії. Ця ініціатива є лише першим кроком у створенні загальнонаціональної мережі фахівців з адаптивного та інклюзивного спорту, що покликані забезпечити доступність реабілітації саме там, де вона найбільш необхідна.

Одним із важливих напрямів, що сприятиме впровадженню інклюзії у спорті, є розробка навчальних програм для тренерів та організаторів, що підвищує їхню компетентність у роботі з різними соціальними групами. У цьому контексті значну роль відіграють ініціативи закладів вищої освіти. До освітнього компонента другого (магістерського) рівня вищої освіти зберігається тенденція до розробки дисциплін, які пов'язані з Інклюзією у спорті, що дозволяє студентам засвоїти методологію роботи з людьми з особливими потребами та визначити основні завдання в роботі з створення інклюзивного спортивного середовища. Дисципліна викладається у таких закладах вищої освіти України, серед яких:

- Сумський державний педагогічний університет імені А. С. Макаренка – кафедра теорії та методики спорту, де курс включає 5 кредитів (150 годин) та викладається у другому семестрі магістратури.

- Національний університет фізичного виховання і спорту України – освітня програма, що охоплює організаційні засади реалізації інклюзії у спорті, соціально-психологічні аспекти залучення осіб з особливими потребами до спортивної діяльності та аналіз міжнародного досвіду.

Кафедра теорії та методики спорту Сумського державного педагогічного університету імені А. С. Макаренка у 2024–2025 навчальному році продовжує активну науково-дослідну діяльність у сфері спортивної інклюзії. Викладачі кафедри подали заявку на грант програми Erasmus, спрямовану на впровадження європейських спортивних практик для інклюзивної спільноти в Україні. Одним із основних завдань проєкту є розробка та впровадження навчальних курсів для студентів першого (бакалаврського) та другого (магістерського) рівнів вищої освіти, а також тренерів, які працюють у сфері інклюзивного спорту. Програма передбачає інтеграцію методик європейського досвіду, спеціалізовану підготовку спеціалістів з інклюзивного спортивного менеджменту та розширення освітніх можливостей для українських тренерів.

Проект також включає розробку адаптованих спортивних занять, заснованих на європейських тренувальних програмах. Це сприятиме ефективному застосуванню інклюзивних методик у спортивній підготовці осіб з інвалідністю, забезпечуючи не лише їхню фізичну активність, а й соціальну інтеграцію.

Відповідно до міжнародних рекомендацій, політичних та регуляторних механізмів, які гарантують рівний доступ до спорту, важливим аспектом є підтримка інфраструктури для створення безбар'єрного середовища. Інклюзія у спорті передбачає не лише адаптацію навчальних програм, а й фізичну доступність спортивних майданчиків, обладнання та умов тренувань для людей з різними потребами. У поєднанні з освітніми реформами це забезпечить системний розвиток інклюзії у спорті в Україні, наближаючи його до європейських стандартів.

Важливим етапом у розвитку інклюзивного спорту в Україні є впровадження міжнародних стандартів та адаптація європейського досвіду до національного контексту. Європейський Союз та Рада Європи визначають ключові принципи спортивної інклюзії через низку офіційних документів та програм, які можуть бути інтегровані в українську систему.

Одним із ключових документів у сфері інклюзії є Європейська хартія спорту, ухвалена Радою Європи. Цей нормативний акт наголошує на важливості доступності спорту для всіх соціальних груп, включаючи осіб з інвалідністю. Хартія містить рекомендації щодо розширення можливостей для залучення громадян до спортивної діяльності, створення адаптивного спортивного середовища та усунення інфраструктурних бар'єрів.

Рамкова конвенція про захист національних меншин, ухвалена Радою Європи, також містить положення про інклюзію у спорті. Документ акцентує увагу на необхідності розширення участі в спортивному житті для всіх громадян, незалежно від їхнього соціального чи фізичного стану.

Важливими є і рекомендації Європейської комісії у сфері спорту, які визначають пріоритети соціальної інтеграції, гендерної рівності та забезпечення рівного доступу до фізичної активності. Програми, ухвалені в межах ЄС, такі як "Європейська стратегія у сфері спорту", підкреслюють необхідність адаптації спортивних заходів для осіб з інвалідністю та забезпечення фінансування відповідних ініціатив на рівні держав.

Також варто врахувати положення Конвенції ООН про права осіб з інвалідністю, яка була ратифікована Європейським Союзом та його країнами-членами. У ній передбачено, що держава має забезпечити

доступ до культурних, рекреаційних, туристичних і спортивних заходів для всіх громадян, включаючи осіб з інвалідністю. Україна також є стороною цієї Конвенції, що створює необхідне правове підґрунтя для імплементації її положень у національне законодавство.

Врахування цих стандартів сприятиме розробці ефективної нормативно-правової бази в Україні, що відповідатиме європейським практикам спортивної інклюзії. Подальша адаптація міжнародного досвіду, модернізація законодавства та розширення можливостей для участі всіх громадян у спортивному житті країни стануть основою для сталого розвитку інклюзивного спортивного середовища. Важливим етапом у розвитку інклюзивного спорту в Україні є впровадження міжнародних стандартів та адаптація європейського досвіду до національного контексту. Європейський Союз та Рада Європи визначають ключові принципи спортивної інклюзії через низку офіційних документів та програм, що можуть бути інтегровані в українську систему.

Зокрема, Європейська хартія спорту, ухвалена Радою Європи, наголошує на необхідності створення умов для рівного доступу до спорту незалежно від фізичних можливостей. Вона визначає спорт як засіб фізичного та психічного здоров'я, а також соціальної інтеграції. Однією з її ключових рекомендацій є забезпечення фінансової підтримки державних програм, спрямованих на розвиток інклюзивного спортивного середовища.

Стратегія ЄС щодо прав осіб з інвалідністю 2021–2030 включає положення щодо усунення бар'єрів для участі людей з інвалідністю у спортивних заходах. У країнах-членах ЄС ця стратегія реалізується через субсидування інклюзивних проєктів, що передбачають доступ до спеціалізованих спортивних майданчиків, навчальні курси для тренерів та підтримку адаптивного спортивного інвентарю. В Україні така стратегія може бути впроваджена через законодавчі ініціативи, які розширять доступ до спортивних заходів для осіб з особливими потребами.

Ще одним важливим документом є Розширена часткова угода про спорт (EPAS) Ради Європи, яка підтримує співпрацю між урядами та спортивними організаціями для впровадження стандартів інклюзії у спорті. Врахування принципів EPAS сприятиме розвитку нормативних механізмів для гарантування рівного доступу до спортивних заходів в Україні, що передбачає впровадження європейських підходів у формуванні національної стратегії інклюзивного спорту.

Крім нормативних стандартів, існує низка програм, які можуть бути розроблені та інтегровані в українську спортивну систему. Одним із перспективних напрямків є "Інклюзивний спорт у кожній громаді",

програма, що може бути реалізована через підтримку місцевих ініціатив зі створення безбар'єрного спортивного середовища. Програма передбачає фінансування будівництва спортивних майданчиків з урахуванням потреб осіб з інвалідністю та розробку регіональних навчальних курсів для тренерів, які працюють з інклюзивними групами.

Іншим можливим напрямом є "Спортивна інклюзія: від навчання до професійної реалізації", що передбачає розширення освітніх можливостей для молодих фахівців, які бажають працювати у сфері інклюзивного спорту. Зокрема, програма може включати стажування у європейських країнах, навчальні модулі з адаптивної фізичної активності та сертифікаційні курси для спортивних менеджерів, тренерів та організаторів інклюзивних заходів.

Також слід розглянути можливість розробки програми "Інклюзивний спорт – соціальна інтеграція", яка має на меті створення партнерських зв'язків між державними органами, освітніми установами та спортивними клубами. Ця ініціатива може сприяти реалізації проектів з адаптації спортивної інфраструктури, проведення спеціалізованих змагань та формування експертних груп, які працюватимуть над розробкою сучасних методик тренувального процесу для осіб з особливими потребами.

Інтеграція цих програм у національну систему спортивного менеджменту дозволить сформувати сучасну модель спортивної інклюзії, наближену до європейських підходів. Подальша адаптація міжнародного досвіду, модернізація законодавства та розширення можливостей для участі всіх громадян у спортивному житті країни стануть основою для сталого розвитку інклюзивного спортивного середовища.

ВИСНОВКИ

Таким чином, спортивне інклюзивне середовище в Україні поступово розвивається, забезпечуючи рівний доступ до спортивних заходів та сприяючи соціальній інтеграції осіб з особливими потребами. Залучення міжнародного досвіду та модернізація освітніх програм є ключовими чинниками сталого розвитку спортивної інклюзії в Україні. Тоді, як адаптація європейських підходів та стратегій до національного контексту сприятиме формуванню інклюзивного спортивного середовища, що забезпечує рівні можливості для всіх громадян. Інтеграція європейських стандартів та впровадження сучасних освітніх програм відіграють важливу роль у створенні доступного спортивного середовища в Україні. Комплексний підхід до регулювання інклюзії у спорті, модернізація законодавчої бази та

залучення міжнародного досвіду стануть основою для забезпечення рівних можливостей участі у спортивних заходах для всіх громадян.

АНОТАЦІЯ

У статті розглядається значення інклюзії у спорті як засобу соціальної інтеграції та рівного доступу до фізичної активності. Аналізується досвід ЄС у створенні доступного спортивного середовища та його можливості для адаптації в Україні. Особливу увагу приділено міжнародним ініціативам, таким як Erasmus+ Sport та European Week of Sport, що сприяють популяризації інклюзивного спорту. Окреслюються виклики, пов'язані з доступністю спортивної інфраструктури та необхідністю підготовки тренерів у сфері адаптивного спорту. Запропоновані рекомендації щодо інтеграції успішних європейських практик у розвиток інклюзивного спорту в Україні. Важливим аспектом дослідження є питання доступності спортивної інфраструктури для маргіналізованих груп, включаючи людей з інвалідністю та мігрантів. Висвітлюється вплив фізичної активності на здоров'я населення та соціальну згуртованість, що підтверджується міжнародними дослідженнями. Запропоновані шляхи інтеграції європейського досвіду в національну практику сприятимуть розвитку інклюзивного спорту в Україні та покращенню загального рівня фізичної активності.

ЛІТЕРАТУРА

1. Гресько І. М. Ментальне здоров'я особистості в кризових умовах: особистісні та ситуативні детермінанти здоров'я. *Матеріали VIII Всеукраїнської науково-практичної конференції*, Київ, 2023. С. 34–43.
2. Захист і підтримка ментального здоров'я українців в умовах воєнного стану: виклики і відповіді: монографія / НАПН України; за заг. ред. В. Г. Кременя. Київ, 2024. 188 с. ISBN 978-617-7118-51-9.
3. Карабанов Є., Осіпов В. Аналіз сучасних проблем та перспектив розвитку фізичної культури та спорту для дорослого населення в Україні та країнах Європи. *Scientific journal "Physical culture and sport: scientific perspective"*, 2023. С. 92-97. DOI: <http://doi.org/10.31891/pcs.2023.1.14>.
4. Маринич В., Когут І. Моніторингова діяльність з інклюзивності у спорті Європейського Союзу та України. *Теорія і методика фізичного виховання і спорту*. 2023, № 4. С. 78–83. DOI: 10.32652/tmfvs.2023.4.78-83.
5. Маринич В. Л., Когут І. О. Інклюзивність у дискурсах освіти та фізичної культури і спорту: національний вимір. *Спортивна медицина*,

фізична терапія та ерготерапія. 2022, № 1. С. 75–80. DOI: 10.32652/spmed.2022.1.75-80.

6. Москаленко Н. В. Інноваційна діяльність у фізичному вихованні загальноосвітніх навчальних закладів. *Фізичне виховання, спорт і культура здоров'я у сучасному суспільстві*. 2015, № 4. С. 35–38. <chrome-extension://efaidnbnmnibpcajpcglclefindmkaj/https://core.ac.uk/download/pdf/229325143.pdf>

7. Сосюра М. О. Інтерактивні методи соціально-педагогічної роботи з підлітками групи ризику. *Молодий вчений*, 2018, № 3 (55), С. 590–593. <http://molodyvchenu.in.ua/files/journal/2018/3/131.pdf>

8. Шевчук О., Когут І., Маринич В. Моніторингова діяльність з інклюзивності у спорті Європейського Союзу та України. *Теорія і методика фізичного виховання і спорту*. 2023, № 1. С. 75–83. DOI: 10.32652/tmfvs.2023.1.75.

9. Шевчук О., Когут І., Маринич В. Організаційні засади реалізації інклюзивності у спорті. *Теорія і методика фізичного виховання і спорту*. 2023; 3: 86–95 DOI: 10.32652/tmfvs.2023.3.86-95.

10. Abur, W. Everyday Racism and Sports: Social Inclusion in Athletic Communities. *Journal of Social Policy Studies*. 2020, Vol. 15, No. 2, pp. 45–59. DOI: 10.1080/01438320.2020.1712715.

11. Bernard, A. B., Busse, M. R. Economic Development and Sports Participation. *International Journal of Sports Policy*. 2012, Vol. 8, No. 1, pp. 23–41. DOI: 10.1080/19406940.2012.756432.

12. Emmonds S., Weaving D., Lara-Bercial S., Till K. Youth Sport Participation Trends in Europe. *Leeds, UK: ICOACHKIDS*; (2021). pp. 1–38. DOI: 10.13140/RG.2.2.30102.88644 – PubMed.

13. Khanmoradi, S., et al. The Role of Inclusive Training in Sport Accessibility. *European Journal of Sport Studies*. 2021, Vol. 12, No. 3, pp. 78–94. DOI: 10.1080/13573322.2021.1982736.

14. Lion A., Vuillemin A., Thornton J. S., et al. Physical Activity Promotion in Primary Care: A Utopian Quest? *Health Promot Int*. 2019, Aug 1; 34(4), pp. 877–886. DOI: 10.1093/heapro/day038.

15. Mirona Ogryzko-Wiewiórowska Państwowa: Człowiek niepełnosprawny w życiu społecznym. *Nowe formy wsparcia rozwoju osoby niepełnosprawnej. pod redakcją Marty Komorskiej i Ewy Miszczak*. Lublin, 2017. p. 5-19

16. Muellmann S., Forberger S., Möllers T., Bröring E., Zeeb H., Pischke CR. Effectiveness of eHealth interventions for the promotion of physical activity in older adults: A systematic review. *Prev Med*. 2018 Mar;108:93-110. DOI: 10.1016/j.ypmed.2017.12.026

17. Riktlinjer för fysisk aktivitet och stillasittande. Folkhälsomyndigheten, 2021. www.folkhalsomyndigheten.se
18. Stone, R.C., Dionigi, R.A., Baker, J. The Role of Sport in Promoting Physical Activity Among Older People. *The Palgrave Handbook of Ageing and Physical Activity Promotion*. Palgrave Macmillan, Cham. 2018. 673–691 pp. DOI: 10.1007/978-3-319-71291-8_33
19. Shields, N., Synnot, A. Adaptive Sports Programs and Their Impact. *Disability & Society*. 2016, Vol. 31, No. 4, pp. 567–583. DOI: 10.1080/09687599.2016.1174293.
20. Shields, N., et al. The Role of Special Olympics in Social Inclusion. *International Journal of Disability & Sport*. 2015. Vol. 22, No. 1. P. 67–85. DOI: 10.1080/09687599.2015.1006329.
21. Spiteri, K., et al. Adaptive Cycling and Social Inclusion. *Journal of Physical Activity & Health*. 2017, Vol. 14, No. 5, pp. 211–226. DOI: 10.1123/jpah.2017-0324
22. Spaaij, R. Monitoring Sports Inclusion: British Policies in Action. *Sport & Social Change*. 2013. Vol. 20, No. 2. P. 122–138. DOI: 10.1080/13573322.2013.776826.
23. Shevchuk O., Lorenzetti S., Kohut I., Marynych V., Mytko A. Leaving no one behind: a bibliometric review of inclusion in sports. *Sport Science Spectrum*. 2024, pp. 27–40. DOI: 10.32782/spectrum/2024-2-5.
24. Turska-Kmieć A., et al. Sport Activities for Children and Adolescents. *Front Pediatr*. 2023, Jun 22; 11:1125958. DOI: 10.3389/fped.2023.1125958. PMID: 37425260; PMCID: PMC10323832.
25. Wicker, P., Hallmann, K., Breuer, C. Government Support for Inclusive Sports. *Public Administration Review*. 2019, Vol. 30, No. 3, pp. 89–105. DOI: 10.1080/01900692.2019.1665365
26. Буклет SALTO Ресурсного центру SALTO Inclusion & Diversity Resource Center. 2022. 142 с. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.salto-youth.net/eeca..>
27. ПРООН та Іспанія підтримали перше навчання з адаптивного спорту для українських тренерів та тренерок. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://www.undp.org/..>
28. BeInclusive Sportivні нагороди ЄС #BeInclusive EU Sport Awards. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://sport.ec.europa.eu/beinclusive..>
29. Special Olympics. *Annual Impact Report: Inclusive Sports for Intellectual Disabilities*. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://www.specialolympics.org/about/reports/annual-report>.

30. Council of Europe. *Extended Partial Agreement on Sport (EPAS) Guidelines*. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://www.coe.int/en/web/sport/epas..>

31. Міністерство спорту та туризму Польщі. *Sport dla Wszystkich 2024*. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://www.gov.pl/web/sport/ruszylnaborwnioskowdoprogramusportdlawszystkichw2024roku>.

32. National Erasmus+ Office in Ukraine – Режим доступу: <https://erasmusplus.org.ua/news/yevropejska-model-sportu-yak-sport-formuye-yevropejski-czinnosti-ta-suspilstvo-10-11-04-2025-r-m-krafov/>

Information about the author:

Skrypka Iryna Mykolaivna,

PhD in Physical Education and Sports,

Associate Professor at the Department of Theory and Methods of Sports

Sumy State Pedagogical University named after A. S. Makarenko

7, Ioana Pavla II. Sumy, 40009, Ukraine